

СОФИЯ, 1922 ГОД. 30 АПРИЛЪ.

Год. I.

Априль 1922.

Кн. IV.

МАКЕДОНИЈА

ПОЛИТИЧЕСКО, НАУЧНО И ЛИТЕРАТУРНО СПИСАНИЕ

Леонъ Ламушъ за Македония

(По случай 30 годишнината на книжовната му и обществена дѣятелность).

Въ 1892 год., мѣсець априль, се появи въ Парижъ съчинението „България въ миналото и настоящето. Исторически, етнографски, статистически и воененъ етюдъ“. ¹⁾ Авторъ на тази книга е г. Леонъ Ламушъ, чието име сега е тъй извѣстно въ всички български срѣди въ България, Македония, Тракия и Добруджа. Съ този свой трудъ г-нъ Л. Ламушъ запозна Франция и изобщо цивилизования свѣтъ съ най-младата отъ Балканскитѣ държави въ ново врѣме. Опрѣдѣляйки територията, която се обитава отъ българското племе, автора казва:

„Българскитѣ народъ заема понастоящемъ частъта отъ Балканския полуостровъ, означена въ древността подъ имената Мизия, Тракия и Македония“. Слѣдъ като описва произхода на българитѣ, образуването на Българската държава въ срѣднитѣ вѣкове и нейното развитие до падането подъ Турция, г-нъ Ламушъ посветява по-голѣмата частъ отъ книгата си на нова България, която изучилъ всестранно, безъ да изпуса изъ прѣдвидъ връзката между миналото и настоящето, засѣгайки положението на българитѣ подъ турското политическо робство, грѣцкото духовно иго, както и героическитѣ имъ усилия за освобождение.

При пълно владѣние на темата си г-нъ Ламушъ се е срещналъ съ грѣцкитѣ и сръбскитѣ претенции върху Македония. Взимайки поводъ отъ твърденията въ книгата „Српска Землја“ (1882 год.) и отъ онѣзи на Спиридонъ Гопчевича, че славян-

¹⁾ La Bulgarie dans le passé et le présent. Etude historique, ethnographique, statistique et militaire — par Leon Lamouche capitaine du genie Paris 1892 p. p. 1 — 514.

ското население въ Македония е сръбско, авторътъ на „България въ миналото и настоящето“ казва :

„Отвѣдъ Враня, границата (между българи и сърби) слѣдва приблизително Черна Гора или Кара-Дагъ, Шарската верига и най-сетнѣ Черни Дримъ до Охридското езеро. Въ цѣлата тази частъ албанската и българската народностъ се смѣсватъ често, но повечето отъ документитѣ сж въ съгласие върху общото ѝ трасе.

Въ района южно отъ Охридското и Прѣспанското езера, срѣщата на други раси — българската, албанската и гръцката, и присѣствието на турски и македоно-ромънски (цинцарски) клинове, правятъ невъзможно всѣко точно разграничение. Може да се каже само, че срѣдната южна граница на българската раса въ този пунктъ би била една линия, отиваща отъ Костуръ къмъ Солунъ (стр. 143).

„Гърцитѣ сжщо претендиратъ за първенство въ Македония и могатъ да основаватъ своитѣ твърдения върху влиянието упражнявано отъ тѣхъ надъ цѣлото население посредствомъ черквата и училището, дълго врѣме изключително въ тѣхни ржцѣ. Но въ дѣйствителностъ гръцката раса, морска и търговска по сжщество, не е заемала въ тази областъ, както въ цѣлия Балкански полуостровъ и въ Мала-Азия, освѣнъ островитѣ, брѣговетѣ и нѣколко важни градове въ вжтрѣшността. Тя се е разпространила върху цѣлъ единъ районъ, само когато този районъ е билъ тѣсенъ и разчлененъ, за да бжде изцѣло морски; такъвъ е случая съ сегашна Гърция и Халкидическия полуостровъ“ (стр. 144).

Въ края на книгата си отъ 489 до 514 стр. г. Л. Ламушъ дава въ приложение общи свѣдения за Македония — граници, история, административна организация, статистика, икономическо положение, народностенъ въпросъ, български училища.

По въпроса за народноститѣ въ Македония авторътъ пише :

„Това що излиза по единъ неоспоримъ начинъ отъ всичкитѣ статистики е, че голѣмото мнозинство отъ македонското население принадлежи на славянската раса; пжтешественицитѣ Лежанъ, Бартъ, Ами Буге; географитѣ Риттеръ, Кипертъ, Елизе Реклю — за да цитуваме само незаинтересовани автори по въпроса, сж съгласни въ това. Тѣй, нѣкои гръцки писатели, за да защитятъ въпрѣки всичко надмощието на тѣхната раса, сж изнамѣрили теорията за българогласни гърци, споредъ която македонцитѣ, говорещи български, били изцѣло или отчасти пославянчени елини; тази теория не е защитима“ и г-нь Ламушъ доказва защо.

Споредъ него по-деликатно е да се опрѣдѣли, македонскитѣ славяни къмъ българитѣ или къмъ сърбитѣ принадлежатъ.

„Трѣбва, обаче, да се признае, че пълно единодушие е царувало дълго време по този въпросъ; всички автори, които цитуваме по-горѣ, и много други още, сж поставили безъ колебание македонскитѣ славяни като българи, т. е. въ района, ограниченъ на западъ и сѣверъ отъ Шарската верига и Черна Гора. [Писателитѣ, които сж събирали национални македонски пѣсни, Братия Миладинови, сами македонци, М. Верковичъ, чиято книга бѣ публикувана въ 1860 год. подъ поровителството на сръбското правителство, признаватъ еднакво българскитѣ езикъ на тѣзи народни пѣсни.] Бившиятъ френски консулъ въ Солунъ Дозонъ, въ своята сбирка на български пѣсни, цитува сжщо нѣколко парчета на македонски диялектъ. Може да се каже, че до 1878 год. българската народностъ въ Македония бѣ оспорвана само отъ гърцитѣ“. (ст. 502 — 503 — 504). По долѣ г-нъ Ламушъ разглежда и оборва сръбската теза.

Въ 1899 год. г-нъ Леонъ Ламушъ издаде второ свое съчинение — „Балканскитѣ полуостровъ, исторически, етнографически, филоложки и литературенъ очеркъ“. ¹⁾ Въ тази си книга той излага, какъ сж се образували балканскитѣ народи прѣзъ течение на историята отъ древно време до наши дни, образуването на ромжнскитѣ княжества, моралното господство на елинизъма, упадъка на Турция и опититѣ за реформирането ѝ, българското движение и Берлинския конгресъ и най-послѣ разглежда характернитѣ бѣлѣзи на турския, албанския, гръцкия, ромжнския и южно-славянскитѣ езици, като дава съждения и за литературата на поменатитѣ народи.

За Македония и въ този свой трудъ г. Ламушъ пише: „До 1878 год., може да се каже, българския характеръ на македонцитѣ не възбуждаше съмнѣние у никого отъ тѣзи, които бѣха изучвали въпроса. Пжтешественицитѣ отъ различенъ произходъ — френци, германци, австрийци, италиянци, като Лежанъ, Ханъ, Ами Буе, Каницъ, чешкия историкъ Иречекъ и др., сж съгласни по този пунктъ. Македонцитѣ отъ дълго време сами съзнаватъ расовата си общностъ съ жителитѣ на България; прѣзъ време на църковнитѣ борби между гърци и българи, жителитѣ на Скопје, Прилѣпъ, Битоля бѣха най-ревностнитѣ защитници на българскитѣ интереси. По този начинъ, българската народностъ на македонцитѣ бѣше считана тогазъ като общопризната истина. Въ проекта за реорганизация на Европейска Турция, изработенъ въ 1876 год. отъ посланишката конференция въ Цариградъ, Македония образува единъ вилаетъ съ главенъ градъ София. Санъ-Стефанския договоръ я вкара почти цѣла въ границитѣ на Българското кня-

¹⁾ *La Péninsule Balkanique* esquisse historique, ethnographique, philologique et littéraire. Cours libre professé à la Faculté des Lettres de L'Université de Montpellier, par Leon Lamouche, capitaine du genie, diplômé de l'école des langues orientales. Paris 1899.

жество, на тази велика България, която бѣ разпокжсана посетнѣ на три части отъ Берлинския конгресъ.

Понастоящемъ, значителното развитие, което сж направили българскитѣ училища въ тази област, въпрѣки дѣйната и мощна грѣцка пропаганда и малко насърчителното държане, когато то не е враждебно, на отоманскитѣ власти, е доказателство, че тѣзи училища отговарятъ добрѣ на нуждитѣ и на истинскитѣ желаня на населенята.

Впрочемъ и турскитѣ власти сжщо признаватъ, че жителитѣ въ Солунския и Битолския вилаети и въ Скопския санджакъ сж въ мнозинството си българи. Азъ можахъ да питамъ по този въпросъ чиновницитѣ въ множество македонски градове и тѣхнитѣ отговори бѣха еднакви“ (стр. 21 — 22.).

По нататкъ авторътъ обяснява произхода на сръбскитѣ претенции и оборва сръбската теза, като изтъква различията въ сръбския езикъ и езика на македонскитѣ българи, както и различния характеръ на двата народа — сръбския и българския.

Господинъ *Leon Lamouche* е роденъ на 8 май 1860 год. въ Парижъ, гдѣто баща му се занимавалъ съ търговия. Прѣзъ 1881/82 год., когато билъ студентъ въ Парижката политехника, той слѣдвалъ и курса по руски езикъ на проф. Луи Леже въ Школата на източнитѣ езици. Отъ тогазъ начева приятелството му съ най-видния френски славистъ и особенятъ му интересъ къмъ изучването на Балканитѣ и въ частностъ на България и българския народъ. По граматиката на Кирякъ Цанкова той изучвалъ теоритически българския езикъ. Въ 1889 год. г-нъ Л. Ламушъ билъ причисленъ като капитанъ отъ инженернитѣ войски къмъ генералния щабъ на френската армия и билъ натоваренъ да изучи военната организация на балканскитѣ държави. Въ сжщото врѣме той влиза въ тѣсни връзки съ българскитѣ студенти въ Парижъ, посещава събранията на студентското д-во „Братство“ и изучава практически българския езикъ. Въ 1892 год. той дошълъ въ България. Въ 1896 год. г. Л. Ламушъ прѣдприелъ второ пътуване въ България, като споходилъ по-главнитѣ градове и окржзи на княжеството. Отъ тука заминалъ за Македония и посѣтилъ Солунъ, Битоля, Прилѣпъ и Скопје. Въ края на сжщата година билъ прѣмѣстенъ на служба въ Монпелие, гдѣто усъвършенствувалъ познанията си по български езикъ посредствомъ честитѣ си сношения съ българскитѣ студенти въ този градъ.

Въ 1897/98 год. г. Л. Ламушъ чель въ университета въ Монпелие лекции по историята, езика и литературата на балканскитѣ народи, прѣдимно славянскитѣ, а прѣзъ 1898/99 год. чель лекции пакъ тамъ върху Македония. Естествено бѣ, прочее, щото френското правителство да назначи и него въ числото на офицеритѣ, изпратени да прѣобразуватъ турската жандармерия съгласно Мюршегската реформена програма. Въ

1904 год. той е въ Съръ, сѣдалищния градъ на френската военна мисия, а отъ 1905 год. до 1909 год. живѣлъ въ Солунъ за връзка съ реформената комисия. Отъ 1909 год. до 1913 год. г. Ламушъ билъ въ Цариградъ. Прѣзъ това врѣме той засилилъ своитѣ изучаваня на Македония и направилъ нѣколко обиколки изъ нея като посѣтилъ градоветѣ Драма, Кавала, Демиръ-Хисаръ, Беръ, Воденъ, Гевгели, Дойранъ, Битоля, Рѣсенъ, Охридъ, Струга, Мелникъ, Горна Джумая и пр. Населението въ Сърско си спомня съ благодарностъ за френския офицеръ, който го защищивалъ отъ турци и гърци и който разбиралъ езика му. Прѣзъ всичкото това врѣме г. Ламушъ е написалъ много студии — около 15 — и усърдно е запознавалъ чуждия свѣтъ съ Македония и положението на работитѣ въ нея. Той ималъ сега изобилень материялъ, събиранъ старателно, по Македонския въпросъ. Готвѣлъ е обстойна книга и върху революционното движение въ Македония, ала единъ пожаръ, причиненъ отъ неприятелска граната, пустната съ аеропланъ и попаднала въ кжщата му, унищожилъ бѣлѣжкитѣ и ржкописитѣ му. Подиръ свършването на всесвѣтската война г-нь Ламушъ се прибралъ въ родния си градъ Парижъ, гдѣто е и сега.

Въ най-тежкитѣ моменти за насъ, първо слѣдъ Букурещкия договоръ и втори пжтъ, когато се изработваха договоритѣ за миръ въ Парижъ, г-нь Леонъ Ламушъ съ една тротателна ревностъ се борѣше чрѣзъ устно слово и въ печата за справедливото разрѣшение на Македонския въпросъ. Прѣдъ мене е статията му „Македонскиятъ въпросъ и мира“, публикувана въ парижкото списание „Политически и Парламентаренъ Прѣгледъ“.¹⁾ Не мога да се въздържа да не цитувамъ нѣкои пасажии отъ нея.

„Ние нѣмаме претенцията да извадимъ заключение отъ това изложение, че трѣбва да се даде Македония на България и да се възстанови дѣлото отъ Санъ-Стефано, което впрочемъ би било логично въ момента на едно разумно прѣустройство на Европа. Ние знаемъ, че при сегашнитѣ обстоятелства, единъ подобень опитъ би билъ напразно. Ние само пожелахме да покажемъ, че подѣлбата между Гърция и Сърбия на една областъ, въ която гърцитѣ сж слабо малцинство и въ която сърбитѣ сж прѣдставени само отъ изолирани елементи съ твърдѣ слабо значение, съвсѣмъ не прѣдставя едно справедливо разрѣшение на най-острия отъ въпроситѣ, които интересуватъ източна Европа.

Какъ тогазъ да се разрѣши въпроса? Рѣшенията, прѣдвидени отъ конференцията въ Парижъ за извѣстно число територии, за които е трудно кому да се дадатъ, и даже при-

¹⁾ La Question Macédonienne et la Paix; Revue Politique et Parlementaire, 10 Juin 1919.

ложени въ единъ случай, този за Данцигъ, и поставени, изглежда, за Фиуме, ни показватъ срѣдството за това. Защо да не туримъ Македония, страна международна по сщество, подъ властѣта на Обществото на Народитѣ? Българитѣ, чрѣзъ гласа на Вжтрѣшната организация, изискваха автономията ѝ, *Македония за македонцитѣ*; заедно съ тѣхъ турцитѣ, албанцитѣ, власитѣ, евреитѣ, всички образуващи три четвърти и повече отъ жителитѣ, биха приели съ задоволство една просвѣтена и безпристрастна администрация, която ще гарантира тѣхнитѣ народностни права" (стр. 276).

Г-нъ Ламушъ заключава:

"Интернационализирането на Македония, въвеждането въ сърдцето на Балканския полуостровъ на единъ европейски контролъ, въ известна степенъ би допълнило липсата на равновесие, която ще характеризира новото състояние на работитѣ въ източна Европа, и би подпомогнало да се обуздаятъ амбицитѣ, може би неразумно насърдавани. И главно, тѣзи мѣрки биха изцѣрили една жива рана, която рискува да доведе до зараза всички съсѣдни страни. Толкозъ причини за безпокойствия и за размирия ще сществуваатъ слѣдъ мира въ източната половина на Европа, че би било едно голѣмо благодѣяние за свѣта, като се унищожи поне една отъ тѣхъ". (— стр. 280.)

И слѣдъ подписването и ратифицирането на договоритѣ за мира г-нъ Л. Ламушъ не прѣстана да работи за свободата на Македония. Прѣзъ лѣтото на 1920 г. той държа пакъ една сказка въ Женева по Македонския въпросъ.

Академията на наукитѣ въ България, оцѣнявайки научната и обществена дѣятелность на г. Ламушъ, въ пълното си заседание на 28 мартъ т. г. го е приела за свой дописень членъ.

Въ знакъ на признателность, македонското студентско д-во при Софийския университетъ „Вардаръ“ пкъ е помолило г-нъ Ламушъ да получи почетно членство въ д-вото.

Изпълнителния комитетъ на Съюза на македонскитѣ братства въ България въ заседанието си на 26 априль т. г. рѣши да го прогласи свой почетенъ прѣдседатель и да му прати благодарственъ адресъ.